

آسیب‌شناسی نظام آموزشی در مراکز دانشگاهی فنی و حرفه‌ای^۱

جعفر ترک‌زاده^۲
مجید شعبانی فرد^۳
جمال ممرحور^۴
سید عطاء‌الله سینائی^۵

چکیده

هدف از انجام این پژوهش، آسیب‌شناسی نظام آموزشی دانشکده‌های فنی و حرفه‌ای تهران با رویکرد ترکیبی^۱ بود. روش پژوهش در بخش کمی، توصیفی از نوع پیمایشی و در بخش کیفی، فرایند چرخه‌ای تحلیل بود. جامعه آماری پژوهش در بخش کمی، دانشجویان دانشکده‌های فنی و حرفه‌ای تهران به تعداد ۱۷۴۳۷ نفر بود که با استفاده از فرمول کوکران تعداد نمونه برابر با ۳۷۶ نفر و با روش نمونه‌گیری طبقه‌ای تصادفی انتخاب گردیدند. مشارکت‌کنندگان در بخش کیفی پژوهش شامل ۱۱ نفر از اعضای هیئت‌علمی و ۱۱ نفر از دانشجویان نیم سال آخر بودند و از نمونه‌گیری هدفمند و تکنیک معیار استفاده شد. برای جمع‌آوری اطلاعات در بخش

^۱. این پژوهش برگرفته از پایان نامه دکتری با عنوان «آسیب‌شناسی نظام یاددهی - یادگیری در مراکز دانشگاهی فنی و حرفه‌ای تهران با رویکرد ترکیبی» است که سال ۱۳۹۷ در دانشگاه شیراز انجام گرفته است.

^۲. دانشیار گروه مدیریت و برنامه‌ریزی آموزشی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران، پست الکترونیک: Djt2891@gmail.com

^۳. دانش‌آموخته دکتری مدیریت آموزشی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران، پست الکترونیک: Dr_shabanifard@yahoo.om

^۴. دانشجوی دکتری برنامه‌ریزی درسی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران، پست الکترونیک: Jamal.moammer@gmail.com

^۵. استادیار گروه علوم اجتماعی، دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران، مسئول مکاتبه، پست الکترونیک: Sinaee_sa@yahoo.com

کمی از مقیاس نظام جامع یاددهی - یادگیری استفاده شد. برای تحلیل داده‌ها از آزمون t تک متغیره و از نرم‌افزار SPSS استفاده گردید. ابزار گردآوری داده‌ها در بخش کیفی مصاحبه نیمه ساختمند بود و با استفاده از فرایند چرخه‌ای تحلیل مورد ارزیابی قرار گرفت. نتایج تحلیل کمی نشان داد که در هر سه بعد مفهومی، ساختاری و عملکردی در دانشکده‌های فنی و حرفه‌ای تهران آسیب وجود دارد. نتایج حاصل از بخش کیفی پژوهش منجر به شناسایی علل و عوامل بروز آسیب‌های شناسایی شده، مشتمل بر ۱۴ عامل گردید که در چهار حوزه اساتید (ضعف در روش‌ها و مهارت‌ها، کم رغبتی نسبت به کار، ضعف در تعامل با دانشجویان، عدم آشنایی با فن‌آوری‌های نوین و نگاه سنتی به آموزش)، دانشجویان (ضعف علمی، بی‌انگیزگی و تعداد زیاد دانشجویان)، امکانات و تجهیزات دانشگاه (حجم زیاد سرفصل‌ها، عدم تناسب محتوای آموزش با نیازهای دانشجویان، کارآفرینانه نبودن آموزش) و مدیریت (نبود سیستم ارزیابی جامع در دانشگاه، ضعف سازمانی و مدیریتی دانشگاه و نبود ارتباط بین صنعت و دانشگاه) دسته‌بندی گردیدند. در مجموع نظام یاددهی - یادگیری در قلمرو پژوهش وضعیت مطلوبی قرار ندارد و در اکثریت قریب به اتفاق زمینه‌های مربوطه واجد آسیب و ضعف‌های قابل ملاحظه است.

واژگان کلیدی: یاددهی - یادگیری، آموزش عالی، فنی و حرفه‌ای، آسیب‌شناسی

مقدمه و بیان مسئله

توسعه کیفی هر دانشگاه و تبدیل آن به یک دانشگاه پیشرو تلاشی است که می‌توان در قلمروی مفهوم توسعه‌سازمانی تعریف نمود. تحقق این مهم مستلزم آن است که تلاش برنامه‌ریزی و مدیریت‌شده‌ای در گستره سازمان به قصد توسعه راه‌حل‌های جدید و خلاقانه و توسعه ظرفیت خود نوسازی سازمان (دانشگاه) صورت گیرد (ترکزاده، ۱۳۸۸). این تلاش می‌باید در جهت تناسب بهتر میان قابلیت‌های دانشگاه و تقاضاهای محیطی در حال و آینده آن به عمل آید (ترکزاده، ۱۳۸۸). بر این اساس توجه به مقتضیات محیطی و پاسخگویی از جمله عامل‌هایی هستند که امروزه باید در نظام آموزش عالی مورد توجه قرار گیرند (هوک، اوشنر و دانیل، ۲۰۱۳). در این مسیر، نقش اصلی هدایت فنی و پیشبرد امور بر عهده‌ی اعضای هیئت‌علمی به‌عنوان هسته‌ی اصلی سرمایه‌ی انسانی نظام آموزش عالی است که البته این نقش نوعاً در تعامل نزدیک با وجه مهم دیگر سرمایه‌ی انسانی نظام آموزش عالی یعنی دانشجویان ایفا می‌شود. از این‌رو فعالیت و همکاری مؤثر در محیط آموزشی و پژوهشی آموزش عالی، مستلزم روابط انسانی توأم با ارتباط متقابل میان استاد و دانشجو از یک‌سو و از سوی دیگر آگاهی و اشراف و توانمندی اعضای هیئت‌علمی در زمینه‌ی ابعاد فنی و روش‌شناختی کار خود می‌باشد.

بر این مبنا مطالعه آموزش عالی و ابعاد مختلف آن ضرورتی انکارناپذیر است که همچنان شایسته توجه و تلاش بیشتری است (ایکس یونگ، دووان، چنج ای و وانگ^۱، ۲۰۱۳). با عنایت به لزوم توجه به دانشگاه برای آن ابعاد آموزشی، پژوهشی و خدماتی خاصی تعریف می‌شود (جاودانی و پرداختچی، ۱۳۸۶) که آموزش معطوف به کسب دانش، مهارت، صلاحیت روانی و اجتماعی است، پژوهش معطوف به گسترش نتایج دانش، درک نوآوری‌های تکنولوژیک و آفرینش‌های هنری بوده و خدمات دانشگاه نیز غالباً علمی و اجتماعی و معطوف به رفع نیازهای جامعه و پویایی و پیشرفت آن است. به‌منظور توسعه یک چشم‌انداز پایدار در دانشگاه ضروری است ارتباط بین این ابعاد به‌خوبی برقرارشده تا همکاری و مشارکت بین آن‌ها در جهت یک تغییر و تحول بسیار مهم افزایش یابد (دیسترهفت، سیلوا، روزاریو، راموس و آزیتهیرو^۲، ۲۰۱۲).

فعالیت دانشگاه‌ها در عصر جهانی‌شدن، مأموریت‌های انحصاری تولید دانش را تحت‌الشعاع قرار داده و دانشگاه‌ها را به بنگاه‌هایی برای حل مشکلات منطقه‌ای، ملی و جهانی تبدیل کرده است، به‌گونه‌ای که مطالعه فرآیند توسعه در جهان، حکایت از این واقعیت دارد که نظام‌های آموزش عالی، همواره عامل بنیادی تکامل و توسعه اقتصادی اجتماعی و فرهنگی جوامع بوده‌اند. ثابت‌شده است که جامعه کنونی وظایف منحصربه‌فرد، ضروری و مهمی را بر عهده دانشگاه گذاشته است. به‌گونه‌ای که اکثر صاحب‌نظران (استالی و ترینکل^۳، ۲۰۱۱)، اذعان کرده‌اند که این‌گونه انتظارات وظایف و مسئولیت‌ها برای دانشگاه‌ها ممکن است غیره منتظره و چالشی باشند که از آن جمله: دانشگاه مدرن آموزش و تحقیق (دیویدسون و هانینگ^۴، ۲۰۱۲)، دانشگاه چندکاره و متکثر (دیز^۵، ۱۹۹۸)، دانشگاه‌های کارآفرین (برنت^۶، ۲۰۱۰) دانشگاه‌های مهارت آموز و کارآفرین (لایت^۷، ۲۰۰۹) می‌باشد.

در راستای تحقق دانشگاه‌های کارآمد نسل سومی در نظام آموزش عالی ایران، تلاش‌هایی به‌ویژه در یکی دو دهه اخیر انجام‌شده است. این تلاش‌ها و تغییرات، به‌ویژه در عصر کنونی که شاهد رشد سریع و انفجارگونه دانش و شکل‌گیری جوامع دانش از یک‌طرف و از طرف دیگر محدودیت‌ها و تحریم‌ها در حوزه‌های مختلف، نیازمند بازکاوی و ژرف‌نگری بیشتری می‌باشند زیرا عدم توجه به این مهم می‌تواند سطح پاسخگویی دانشگاه‌های کشور را در عرصه‌های محلی و ملی و حتی جهانی که برای رشد و توسعه بدان نیازمندند به مخاطره بیندازد

۱. Xiong, Duan, Chang'E, & Wang
۲. Disterheft, Silva, Rosario Ramos and Azeiteiro
۳. Staley & Trinkle
۴. Davidson & Honing
۵. Dess
۶. Brent
۷. Light

(جاودانی، ۱۳۹۴). بر این اساس دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی مانند هر نظام اجتماعی دیگر بر اساس سطح پیشرفت و نیازهای جامعه می‌توانند کارکردهای مختلفی بر عهده داشته باشند (بل و فدرمن^۱، ۲۰۱۳؛ آدامز^۲، ۲۰۰۹). در این میان، اعضای هیئت علمی، دانشجو و محیط آموزشی ارکان اساسی آموزش در آموزش عالی و موسسه و مراکز مربوطه را تشکیل می‌دهند (صمد، وهب، اوتمن و علی^۳، ۲۰۱۶؛ رامیرز، مندز و گارسیا^۴، ۲۰۱۵).

تحقیقات انجام‌شده در زمینه نظام آموزشی اغلب بر چارچوب‌ها، سبک‌ها، مهارت‌ها و راهبردهای یادگیری متمرکز بوده است. در این زمینه کلب و کلب^۵ چهار وجه همگرا، واگرا، جذب‌کننده و انطباق‌یابنده را برای یادگیری بیان می‌کند (کلب و کلب، ۲۰۰۵). وین اشتاین و پالمر^۶ (۱۹۹۰) چارچوبی برای راهبردهای مطالعه و یادگیری^۶ طرح می‌کند که با استفاده از آن می‌توان نقاط قوت و ضعف مطالعه و یادگیری دانشجویان را در ده بعد (نگرش، انگیزش، کنترل وقت، اضطراب، تمرکز، پردازش اطلاعات، انتخاب ایده اصلی، راهنمای مطالعه، خودآزمایی و راهبردهای آزمون) موردبررسی قرارداد (خدیوزاده، سیف و ولایی، ۱۳۸۱). کانو^۷ (۲۰۰۶) نیز در مطالعه‌ای راهبردهای یاددهی - یادگیری را در سه مؤلفه مهارت^۸، خواستن^۹ و خودتنظیمی^{۱۰} جای می‌دهد.

همچنین تحقیقات متعددی نیز در زمینه عوامل مؤثر بر فرایند یاددهی - یادگیری انجام‌شده است که از جمله آن‌ها می‌توان به تأثیر فضا و جو آموزشی در یادگیری (ویلسون و فولر^{۱۱}، ۲۰۰۵)، تأثیر شیوه‌های ارزشیابی در یادگیری (لیونگ، موک و ونگ^{۱۲}، ۲۰۰۸)، بررسی سبک‌های یادگیری در آموزش عالی (کاپیتا^{۱۳}، ۲۰۱۵)، معرفی فناوری‌های آموزشی برای معلمان (توتا و نگریوس^{۱۴}، ۲۰۱۵) اشاره کرد و همچنین دجینی^{۱۵} (۲۰۱۵)، به ارزیابی یادگیری کلاسی و یادگیری در آموزش عالی پرداختند. بررسی میزان استفاده دانشجویان از مهارت‌های مطالعه و

۱. Bell & Federman
۲. Adams
۳. Samad, Wahab, Othman & Ali
۴. Kolb & Kolb
۵. Weinstein & Palmer
۶. Learning and study strategies
۷. Cano
۸. Skill
۹. Will
۱۰. Self-regulation
۱۱. Wilson & Fowler
۱۲. Leung, Mok & Wong
۱۳. Capita
۱۴. Thota & Negreiros
۱۵. Dogini

یادگیری و رابطه آن با وضعیت تحصیلی آنان (عبدخدائی و غفاری، ۱۳۸۹)، رابطه بین جهت‌گیری انگیزشی و راهبردهای یادگیری در تبیین موفقیت تحصیلی (صمدی، ۱۳۹۱)، آمادگی خود راهبری در یادگیری و سبک‌های یادگیری (صفوی، شوشتری‌زاده، محمودی و یارمحمدیان، ۱۳۸۹)، نقش فناوری اطلاعات و ارتباطات در تحول فرایند یاددهی - یادگیری (نجفی ۱۳۸۹)، آسیب‌شناسی نظام آموزش و پرورش در تأملی بر فرایند یاددهی - یادگیری (صادقیان، قیصری، محمدی و نجفی، ۱۳۹۳)، آسیب‌شناسی مدیریت نظام آموزشی عالی در ایران (حبیبی و صمدی، ۱۳۹۳) قابل ذکرند.

با این حال هنوز به‌طور دقیق مشخص نیست که نظام یاددهی - یادگیری مشتمل بر چه ویژگی‌هایی است. تا آنجا که محقق جستجو نموده است تنها در مطالعه‌ی ترک‌زاده و ستوده (۱۳۹۳) و ترک‌زاده، محمدی و ستوده (۱۳۹۴) فرایند یاددهی - یادگیری به‌صورت یک نظام رفتاری منسجم مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته است. این در حالی است که به دلیل تغییر ساختار دانشگاه‌ها به سمت ساختار توانمند ساز^۱ (ترک‌زاده، ۱۳۹۴) و حرکت به سمت پاسخگویی^۲ هرچه بیشتر به محیط (عطافر و همکاران، ۱۳۹۳؛ ترک‌زاده و عبده شریفی، ۱۳۹۴؛ هامرفلت^۳، ۲۰۱۴ و پنی و کارملی^۴، ۲۰۱۰) و تحولات مرتبط با دانشگاه‌های نسل سوم (جاودانی و پرداختچی، پرداختچی، ۱۳۸۶)، ضروری است یاددهی - یادگیری در آموزش عالی، با نگرشی جدید در قالب یک نظام جامع رفتاری مورد توجه قرار گیرد و کاستی‌های این نظام رفتاری به شک دقیق‌تری مورد مذاقه قرار گیرد. نظر به این که اساساً کیفیت عملکرد یاددهی - یادگیری در آموزش عالی مبتنی بر ابعاد ساختاری و مفهومی شکل می‌گیرد و در واقع بعد مفهومی زیربنای اولیه شکل‌دهی به نظام یاددهی - یادگیری است و نظر به حساسیت و نسبت این بعد، به نظر می‌رسد اتخاذ چارچوبی با عنایت به سه بعد (مفهومی^۵، ساختاری^۶ و عملکردی^۷) ذکر شده (ترک‌زاده و عبد شریفی، ۱۳۹۴) در نظام یاددهی - یادگیری می‌تواند منجر به تغییر در زیربنای مفهومی درباره موضوع شود. طبعاً تغییر در زیربنای مفهومی موجب تغییر در ابعاد ساختاری و عملکردی نظام یاددهی - یادگیری می‌شود. این تغییر می‌تواند موجب تغییر در کیفیت و نتایج یاددهی - یادگیری در آموزش عالی گردد. با توجه به آنچه بیان شد وجود یک چارچوب منسجم از یاددهی - یادگیری می‌تواند این امکان را فراهم سازد تا با استفاده از آن بتوانند کلیه عوامل تأثیرگذار بر فرایند یاددهی - یادگیری را به‌صورت سیستمی در یک نظام

۱. Hoy & Miskel
۲. Responsibility
۳. Hammarfelt
۴. Penini, & Carmeli
۵. Conceptual
۶. Structural
۷. Functional

جامع رفتاری موردبررسی قرار داده و اطلاعات لازم را در ارتباط عوامل تأثیرگذار بر یاددهی - یادگیری، مدیریت و اجرای یاددهی - یادگیری کسب نمود. با توجه به موارد اشاره شده، این پژوهش به دنبال آن بوده است که با استفاده از چارچوب سه وجهی نظام یاددهی - یادگیری (ترکزاده، ۱۳۸۸؛ ترکزاده و ستوده، ۱۳۹۳ و ترکزاده، همکاران، ۱۳۹۴) به بررسی کاستی‌های نظام یاددهی - یادگیری و به دنبال آن توجه دقیق‌تر و عمیق به این کاستی‌ها در ابعاد، اجزا و ارکان کلیدی بنماید.

روش شناسی پژوهش

بخش کمی

در این پژوهش برای جمع‌آوری داده‌ها از مقیاس نظام جامع یاددهی - یادگیری (ترکزاده و ستوده‌فر، ۱۳۹۳) استفاده شده است. این مقیاس دارای سه بعد عملکردی، مفهومی و ساختاری است که نظام جامع یاددهی - یادگیری را در دانشکده‌های فنی و حرفه‌ای تهران موردبررسی قرار داد. این مقیاس توسط ترکزاده و ستوده فر (۱۳۹۳) برای اساتید اعتبار یابی شده که در این پژوهش با توجه به جامعه آماری و برای سهولت و درک بهتر آنان تغییراتی در جمله‌بندی مقیاس اندازه‌گیری داده شد. لذا ابزار پژوهش پرسشنامه بسته پاسخ بوده که به صورت طیف پنج گزینه‌ای لیکرت (خیلی کم = نمره ۱، کم = نمره ۲ تا حدودی = نمره ۳، زیاد = نمره ۴ و بسیار زیاد = نمره ۵) اندازه‌گیری شده است.

جدول ۱: جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری

نام دانشکده	تعداد جامعه	تعداد نمونه	درصد
دانشکده فنی و حرفه‌ای شریعتی	۵۵۹۴	۱۲۱	۰/۳۲
دانشکده فنی و حرفه‌ای انقلاب اسلامی	۵۱۹۳	۱۱۲	۰/۳۰
دانشکده فنی و حرفه‌ای شهید شمس‌پور	۳۸۵۰	۸۳	۰/۲۲
دانشکده فنی و حرفه‌ای ولیعصر (عج)	۲۸۰۰	۶۰	۰/۱۶
جمع	۱۷۴۳۷	۳۷۶	۰/۱۰۰

نمونه آماری با استفاده از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای با توجه به سهم دانشجویان دانشکده‌ها در قلمرو پژوهش و با استفاده از فرمول کوکران برای تعیین حجم نمونه و به صورت تصادفی انتخاب شده است، بر این مبنا تعداد ۳۷۶ نفر از دانشجویان دانشکده‌های مختلف به عنوان نمونه انتخاب شدند. همچنین روایی ابزار اندازه‌گیری با روش‌های تحلیل عامل مرتبه اول و تحلیل گویه موردبررسی و تأیید شد و پایایی آن از طریق ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۳ به دست آمد.

بخش کیفی

در این بخش با استفاده از مطالعه موردی کیفی، به مطالعه عمیق تجارب دانشجویان و اساتید از چگونگی بروز آسیب‌ها در مؤلفه‌های مختلف نظام جامع یاددهی - یادگیری در دانشکده‌های فنی و حرفه‌ای پرداخته شد. مشارکت‌کنندگان در این بخش شامل تعدادی از دانشجویان شرکت‌کنندگان در بخش کمی و اعضای هیئت‌علمی بود که از چهار دانشکده فنی و حرفه‌ای تهران در رشته‌های مختلف انتخاب شدند (جدول شماره ۲).

جدول ۲: مشخصات مصاحبه‌شوندگان

رشته تحصیلی و مرتبه علمی		جنسیت		نام دانشکده
اساتید	دانشجو	مرد	زن	
دکترای ریاضی	نقاشی	۱	۱	دانشکده فنی و حرفه‌ای شریعتی
دکترای ادبیات	صنایع شیمیایی	۱	۱	دانشکده فنی و حرفه‌ای شریعتی
دکترای کامپیوتر	جوشکاری	۱	۱	دانشکده فنی و حرفه‌ای شریعتی
ارشد فیزیک	ساختمان	۱	۰	دانشکده فنی و حرفه‌ای انقلاب اسلامی
دکترای معارف	صنایع فلزی	۱	۱	دانشکده فنی و حرفه‌ای انقلاب اسلامی
ارشد الکترونیک	معماری	۱	۱	دانشکده فنی و حرفه‌ای انقلاب اسلامی
ارشد نقاشی	الکترونیک	۱	۱	دانشکده فنی و حرفه‌ای شهید شمسی پور
ارشد پژوهش هنر	مکانیک خودرو	۱	۱	دانشکده فنی و حرفه‌ای انقلاب اسلامی
ارشد تغذیه	تأسیسات	۱	۱	دانشکده فنی و حرفه‌ای انقلاب اسلامی
دکترای کارآفرینی	نقاشی	۱	۱	دانشکده فنی و حرفه‌ای ولیعصر (عج)
ارشد مکانیک	-	۱	۰	دانشکده فنی و حرفه‌ای ولیعصر (عج)
-	صنایع فلزی	۱	۱	دانشکده فنی و حرفه‌ای ولیعصر (عج)

برای نمونه‌گیری، از روش نمونه‌گیری هدفمند و تکنیک معیار (دانشجویان نیم سال آخر به دلیل کسب تجربه‌های تحصیلی و آشنایی با سیستم آموزشی دانشکده‌های فنی و حرفه‌ای و تخصص و تبحر اعضای هیئت‌علمی در رشته‌های تحصیلی و آشنایی کامل با سیستم آموزشی دانشکده‌های فنی و حرفه‌ای) استفاده شده است. پایان نمونه‌گیری با استفاده از تکنیک اشباع نظری^۱ داده‌ها تعیین شده است. بر اساس تکنیک مذکور، انتخاب افراد نمونه تا جایی ادامه یافت که مصاحبه با افراد جدید اطلاعات تازه‌تری را در

۱. Theoretical saturation

اختیار محقق قرار ندهد و تقریباً تکراری باشند. بر این مبنای پژوهشگر پس از مصاحبه با ۱۱ نفر از اعضای هیئت علمی و نیز ۱۱ نفر از دانشجویان به اشباع نظری رسید (جدول شماره ۲). ابزار مورد استفاده در این بخش مصاحبه نیمه ساختمند به صورت باز پاسخ بود که با توجه به سؤالات کیفی پژوهش و متمرکز بر آسیب‌های شناسایی شده در نظام آموزشی (در بخش کمی پژوهش) طرح‌ریزی و اجرا گردید.

در این پژوهش روش جمع‌آوری اطلاعات بر اساس روش کیفی فرایند چرخه‌ای^۱ تحلیل بوده است. علل شکاف و آسیب‌ها از طریق مصاحبه با اساتید و دانشجویان شناسایی شدند. اطلاعات حاصل بر اساس مراحل روش فرایند چرخه‌ای تحلیل، پردازش شده‌اند و بر آن اساس علل شکاف و آسیب در دانشکده‌های فنی و حرفه‌ای تهران شناسایی گردیده‌اند.

به منظور دستیابی به صحت و اعتبار مطالعه معیارهای اعتبار پذیری^۲ و اعتماد پذیری مورد توجه و استفاده قرار گرفت. با تأکید بر انتخاب بستر مناسب، همسوسازی^۳ داده‌های حاصل از نتایج مصاحبه، تحقیقات انجام شده در حوزه فرایند یاددهی - یادگیری و نظرات مشارکت‌کنندگان و همچنین مشارکت و تعامل نزدیک و مستمر و درگیر نمودن مشارکت‌کنندگان در امر تفسیر، مراجعه مجدد به آنان و نیز مشخص نمودن هرچه واضح‌تر مراحل و چگونگی فرایندها به منظور سهولت در بررسی و درک آن توسط دیگران به این مهم پرداخته شد تا از اعتبار و صحت مطالعه، هر چه بیشتر اطمینان حاصل گردد. این بخش از پژوهش به روش فرایند چرخه‌ای تحلیل (ترک‌زاده، ۱۳۸۸) به شرح زیر انجام گردیده است:

۱. **گردآوری داده‌ها و اطلاعات:** در این مرحله، اطلاعات مرتبط با موضوع یا پرسش‌های پژوهش گردآوری می‌شوند. فرایند گردآوری داده‌ها خود مشتمل بر چهار مرحله شناسایی زمینه‌ها و منابع اطلاعات مرتبط، جستجو و کشف اطلاعات، استخراج و گردآوری اطلاعات، کدگذاری و دسته‌بندی اطلاعات در حال گردآوری است.

۲. **تقلیل احیاگرانه داده‌ها:** این مفهوم به فرایند دست‌کاری، یکپارچه‌سازی، انتقال و نمایان‌سازی داده گردآوری شده اشاره دارد. فرایند تقلیل احیاگرانه داده‌ها مشتمل بر سه مرحله مطالعه دقیق مواد و محتوای گردآوری شده، شناسایی موضوعات یا جوانب اصلی موضوع مورد مطالعه و طبقه‌بندی داده‌های به دست آمده از آنها می‌باشد.

۳. **سازمان‌دهی و تحلیل اطلاعات:** سازمان‌دهی اطلاعات، جمع‌بندی و طبقه‌بندی نهایی اطلاعات و ارائه نتایج به صورت سازمان‌یافته است. زمینه این مهم عمدتاً از ترکیب اطلاعات و شناخت حاصل از مراحل پیش

۱. Cyclical process Analysis

۲. Credibility

۳. Triangulation

(گردآوری اطلاعات و تقلیل احیاگرانه داده‌ها) و بازاندیشی در زمینه موضوع و مهارت و توان او در استنتاج از اطلاعات کیفی فراهم می‌شود.

۴. تفسیر و نتیجه‌گیری: این مرحله شامل استنباط و استنتاج نتایج مرتبط با ابعاد موضوع و در صورت لزوم اتخاذ تصمیماتی در خصوص تکرار چرخه فرایند و هر یک از مراحل آن برای توسعه یا تکمیل نتایج و تولید یا توسعه دانش در زمینه موضوع موردنظر است.

یافته‌های پژوهش

بخش کمی

نتایج آسیب‌شناسی نظام جامع یاددهی - یادگیری در دانشکده‌های فنی و حرفه‌ای تهران مؤید وجود آسیب و کاستی در هر سه بعد مفهومی، ساختاری و عملکردی نظام مذکور است. در بعد مفهومی آسیب در مؤلفه‌های «چگونگی یاددهی - یادگیری و اصول یاددهی - یادگیری»، شناسایی گردیده است بروز آسیب در این مؤلفه‌های زیربنایی، قاعدتاً بسترسازی بروز آسیب در ابعاد ساختاری به‌ویژه عملکردی یاددهی - یادگیری در قلمرو پژوهش است. خطر ناشی از آسیب‌های مذکور، در تعامل با آسیب‌های مشاهده‌شده در بعد ساختاری نظام یاددهی - یادگیری تشدید می‌شود. خصوصاً اینکه که در این پژوهش آشکار گردیده است که هر سه مؤلفه بعد ساختاری یعنی «جهت‌گیری راهبردی، طرح سیستم یاددهی - یادگیری و فرهنگ یاددهی - یادگیری» و همچنین در بعد عملکردی «اجرای فرایند یاددهی - یادگیری، رهبری و مدیریت فرایند یاددهی - یادگیری و ارزیابی اثربخشی یاددهی - یادگیری» نیز واجد آسیب جدی در نظام یاددهی - یادگیری رایج در دانشکده‌های فنی و حرفه‌ای تهران هستند. بر این اساس می‌توان گفت ابعاد زیربنایی جریان یاددهی - یادگیری در قلمرو پژوهش یعنی ابعاد مفهومی و ساختاری نیز با وجود نقش بسیار تأثیرگذاری که در جریان یافتن عملکرد یاددهی - یادگیری در قلمرو مذکور دارند، به دلیل آسیب‌های جدی که درگیر آن هستند عملاً نقش جهت دهنده و قابلیت ساز خود را به نحو مطلوب ایفا نمی‌کنند.

متأسفانه در هر سه مؤلفه بعد عملکردی نظام جامعه یاددهی - یادگیری در قلمرو پژوهش نیز واجد آسیب بوده‌اند. این بدان معنا است که در اجراء رهبری و ارزیابی جریان یاددهی - یادگیری در دانشکده‌های فنی و حرفه‌ای در قلمرو پژوهش وضعیت مطلوبی ندارند، فلذا انتظار نتایج و پیامدهای مطلوب، بهبود خواهد بود. برخی شواهد میدانی و تجربی و نگرش‌های موجود در میان اساتید، دانشجویان نیز مؤید آن است که وضعیت و موقعیت نظام یاددهی - یادگیری در دانشکده‌های فنی و حرفه‌ای چندان مطلوب نیست. به نظر می‌رسد آسیب‌های شناسایی شده می‌تواند علت بروز چنین وضعیتی و تبیین‌کننده آن باشد.

در مجموع می‌توان گفت نظام یاددهی - یادگیری در دانشکده‌های فنی و حرفه‌ای قلمرو پژوهش از مطلوبیت و انسجام لازم برخوردار نیست. این وضعیت به‌نوبه خود اثربخشی دانشکده‌های مذکور و توان یادگیری محیطی آن‌ها را متأثر و مخدوش می‌سازد. نمود چنین وضعیتی در تصویر بیرونی سیستم بروز می‌نماید، تصویری که نشانگر هویت، کارآمدی و اعتبار سیستم در انظار عمومی است. این تصویر تعیین‌کننده رفتار محیط نسبت به سیستم دانشکده‌های فنی و حرفه‌ای خواهد بود. از این حیث توجه به توسعه و کارآمد سازی نظام یاددهی - یادگیری در قلمرو پژوهش و اقدام نظام‌مند برای رفع نقایص و آسیب‌های موجود در آن ضرورت و اهمیت می‌یابد.

جدول ۳: آسیب‌های شناسایی شده نظام یاددهی - یادگیری

ابعاد	مؤلفه‌ها	آسیب‌ها
مفهومی	چگونگی یاددهی - یادگیری	۱-ندانستن اساتید در استفاده از تکنیک‌ها و روش‌های یاددهی - یادگیری در کلاس
		۲-عدم تشخیص اساتید در استفاده از تکنولوژی آموزشی در کلاس
	اصول یاددهی - یادگیری	۳-عدم احساس مسئولیت اساتید و دانشجویان در قبال موفقیت جریان یاددهی - یادگیری
		۴-عدم تقویت اساتید به علاقه‌مندی و مشارکت دانشجویان کلاس
		۵-عدم ارزیابی‌های دقیق و به‌موقع از یادگیری در کلاس توسط اساتید
		۶-عدم انتخاب فعالیت‌های تدریس و یادگیری به‌صورت دقیق از سوی اساتید
ساختاری	جهت‌گیری راهبردی	۷-عدم ترسیم چشم‌اندازها و وضعیت مطلوب در زمینه یاددهی - یادگیری توسط اساتید برای دانشجویان
		۸-عدم مشخص کردن اهداف و وظایف جریان یاددهی - یادگیری توسط اساتید برای دانشجویان
		۹-عدم استفاده اساتید از روش‌های تدریس مناسب بر اساس نقاط قوت و ضعف دانشجویان
		۱۰-عدم انتخاب محتوای یاددهی - یادگیری متناسب با اهداف پیش‌گفته شده توسط اساتید با توجه به مضمون درس و نیازهای بازار کار و صنعت
یاددهی - یادگیری	طرح سیستم یاددهی - یادگیری	۱۱-عدم انتخاب روش‌ها و فعالیت‌های تدریس و یادگیری طوری در راستای رسیدن دانشجویان به اهداف آموزشی
		۱۲-عدم مدیریت و ارزیابی جریان یاددهی - یادگیری توسط دانشجویان و اساتید
		۱۳-عدم ارزیابی فرایندها و نتایج یاددهی - یادگیری به‌طور مستمر
		۱۴-عدم اشتراک نظر بین اساتید و دانشجویان در جریان یاددهی - یادگیری

آسیب‌شناسی نظام آموزشی در مراکز دانشگاهی.../ ۶۷

۱۵- عدم ایجاد پندارها و دیدگاه‌های مشترکی بین اساتید و دانشجویان در جریان فعالیت کلاسی	فرهنگ یاددهی - یادگیری	
۱۶- عدم وجود مطلوبیت‌های مشترک در جریان یاددهی - یادگیری		
۱۷- عدم شکل‌گیری راه و روش رفتاری صحیح در برخورد اساتید و دانشجویان در جریان کلاس		
۱۸- عدم توافق بین اساتید و دانشجویان در مورد اهداف یادگیری	اجرای فرایند یاددهی - یادگیری	
۱۹- عدم تطابق بین فعالیت‌های دانشجویان و محیط یادگیری طراحی‌شده توسط استاد		
۲۰- عدم دریافت بازخورد از فعالیت‌های دانشجویان کاربست آن توسط اساتید		
۲۱- عدم تعامل بین اساتید و دانشجویان در جریان فعالیت‌های یاددهی - یادگیری در کلاس درس و خارج آن		
۲۲- عدم بازنگری اساتید و دانشجویان از فعالیت‌های کلاسی و نیازهای یادگیری دانشجویان		
۲۳- عدم ارتباط خوب بین دانشگاه و صنعت و عدم ارتباطات صمیمانه انسانی و جو مطلوب بین آن دو	رهبری و مدیریت فرایند یاددهی - یادگیری	
۲۴- عدم جلب صاحبان صنایع و مشارکت آنان از طریق آگاه‌سازی و ارائه توانمندی‌ها		
۲۵- عدم افزایش انگیزه دانشجویان با آگاه‌سازی و جلب تعهد آنان در فرایند یاددهی - یادگیری		
۲۶- عدم بهبود نظام یاددهی - یادگیری در دانشگاه و توانمندسازی دانشجویان در دوره آموزشی		
۲۷- عدم سازمان‌دهی، هدایت و نظارت تلاش‌ها و فعالیت‌های یاددهی - یادگیری در راستای تحقق اهداف و مطلوبیت‌های آموزشی		
۲۸- عدم دستیابی و موفقیت دانشجویان در راستای تلاش‌های یاددهی - یادگیری		
۲۹- عدم تحویل افراد کارآمد و توانمند به بازار در راستای فعالیت‌های جامع نظام آموزشی دانشگاه		
۳۰- عدم تحقق رسالت آموزشی دانشگاه فنی و حرفه‌ای در راستای تلاش‌ها و فعالیت‌های آموزشی	ارزیابی اثربخشی یاددهی - یادگیری	
۳۱- عدم تأثیر مثبت و مطلوبی در روند حرفه‌ای و بهبود کیفیت زندگی دانشجویان در راستای تلاش‌ها و فعالیت‌های آموزشی		

عملکردی

بخش کیفی

در این بخش از پژوهش، بر اساس روش کیفی فرایند چرخه‌ای تحلیل صورت گرفت برای مبنای، علل و زمینه‌های بروز آسیب‌ها از طریق مصاحبه با اعضای هیئت‌علمی و دانشجویان نیم سال آخر که در بخش کمی پژوهش مشارکت داشته‌اند شناسایی گردید. اطلاعات حاصل بر اساس مراحل روش فرایند چرخه‌ای تحلیل، پردازش شده‌اند و بر آن اساس علل بروز آسیب در نظام یاددهی - یادگیری دانشکده‌های فنی و حرفه‌ای تهران شناسایی شدند.

از تحلیل محتوای مجموع مصاحبه‌های مذکور تعداد ۲۳۳ کد اولیه استخراج گردید که مبنای تحلیل و شناسایی علل و زمینه‌های بروز آسیب‌های شناسایی شده قرار گرفت. کدهای استخراج شده از مصاحبه‌های به‌عمل آمده، بر اساس روش فرایند چرخه‌ای تحلیل، مورد پردازش قرار گرفتند بر این مبنای، تعداد ۲۳۳ کد اولیه احصا شد، در مرحله اول به ۱۹۵ کد معنادار تبدیل گردید. سپس در مرحله تقلیل احیا گرانه داده‌ها، کدهای معنادار مذکور در قالب ۱۴ کد گویای جدید دسته‌بندی گردید و تقلیل یافت (جدول شماره ۴).

جدول ۴: علل و عوامل بروز آسیب‌های نظام یاددهی - یادگیری در ابعاد سه‌گانه و کل ابعاد

رتبه کل	جمع ارجاع	جمع ارجاع (دانشجو)	جمع ارجاع اساتید	بعد عملکردی				بعد ساختاری				بعد مفهومی				ابعاد واجد آسیب علل و عوامل آسیب‌های شناسایی شده در قلمرو پژوهش (۱۴ کد)
				رتبه	جمع	تعداد ارجاع (دانشجو)	تعداد ارجاع (استاد)	رتبه	جمع	تعداد ارجاع (دانشجو)	تعداد ارجاع (استاد)	رتبه	جمع	تعداد ارجاع (دانشجو)	تعداد ارجاع (استاد)	
۱	۲۸	۷	۲۱	۲	۹	۲	۷	۲	۱۲	۴	۸	۲	۷	۱	۶	ع) بی‌انگیزگی و کم رغبتی دانشجویان
۲	۲۵	۴	۲۱	۶	۴	-	۴	۱	۱۳	۳	۱۰	۱	۸	۱	۷	الف) ضعف اساتید در روش‌ها و مهارت‌های تخصصی آموزش
۳	۲۳	۲	۲۱	۷	۳	-	۳	۲	۱۲	۲	۱۰	۱	۸	-	۸	ت) کم رغبتی اساتید نسبت به کار و مسئولیت خود
۴	۱۸	۴	۱۴	۵	۵	۱	۴	۳	۱۰	۳	۷	۵	۳	-	۳	پ) عدم تناسب محتوای آموزش با نیازها و توانمندی‌های دانشجویان
۴	۱۸	۵	۱۳	۳	۸	۱	۷	۴	۸	۳	۵	۶	۲	۱	۱	خ) کارآفرینانه نبودن آموزش

۷۰/ فصلنامه علمی پژوهشی آموزش عالی ایران* سال نهم* شماره چهارم* زمستان ۱۳۹۶

۵	۱۶	۱	۱۵	۱	۱۶	۱	۱۵	-	-	-	-	-	-	-	ه) نبود ارتباط بین صنعت و دانشگاه	
۶	۱۳	۲	۱۱	۸	۲	-	۲	۷	۳	-	۳	۱	۸	۲	۶	ز) ضعف علمی - شناختی و تحصیلی دانشجویان
۷	۱۲	۲	۱۳	۷	۳	-	۳	۵	۵	۱	۴	۴	۴	۱	۳	ط) کثرت دانشجویان در کلاس‌ها
۷	۱۲	۱	۱۰	۶	۴	-	۴	-	-	-	-	۱	۸	۱	۷	ظ) کمبود امکانات و تجهیزات آموزشی
۸	۱۰	۲	۸	۹	۱	-	۱	۶	۴	۱	۳	۳	۵	۱	۴	ح) حجم زیاد سرفصل‌ها
۹	۷	۰	۷	۸	۲	-	۲	۸	۲	-	۲	۵	۳	-	۳	ث) شیوع نگاه سنتی به آموزش
۹	۷	۰	۷	۹	۱	-	۱	۶	۴	-	۴	۶	۲	-	۲	ر) نبود یک سیستم ارزیابی جامع در دانشگاه
۱۰	۶	۲	۴	۴	۶	۲	۴	-	-	-	-	-	-	-	-	ذ) بی‌رغبتی اساتید و دانشجویان برای تعامل
۱۱	۴	۱	۳	۶	۴	۱	۳	-	-	-	-	-	-	-	-	ک) ضعف سازمانی و مدیریتی دانشگاه

بحث و نتیجه‌گیری

هدف کلی این پژوهش ترکیبی دومرحله‌ای، آسیب‌شناسی نظام یاددهی - یادگیری در دانشکده‌های فنی و حرفه‌ای در استان تهران بود. لذا در بخش کمی با استفاده از مقیاس نظام جامع یاددهی - یادگیری (ترک‌زاده و همکاران، ۱۳۹۳) و اندکی اصلاح در آن (به‌منظور متناسب‌سازی) اقدام به آسیب‌شناسی نظام جامع یاددهی - یادگیری دانشکده‌های فنی و حرفه‌ای تهران در سه بعد مفهومی، ساختاری و عملکردی شد. نتایج حاصل از انجام مصاحبه و همچنین انجام فرایند چرخه‌ای تحلیل منجر به شناسایی علل و عوامل بروز آسیب‌های شناسایی شده در ابعاد مفهومی، ساختاری و عملکردی به شرح ذیل گردید.

در بعد مفهومی آسیب‌های شناسایی شده عمدتاً ناشی از بروز آسیب در مؤلفه‌های «چگونگی یاددهی - یادگیری» و «اصول یاددهی - یادگیری» است. بر اساس نتایج بخش کیفی پژوهش، علل بروز آسیب در این بعد، در وهله نخست ناشی از ضعف اساتید در روش‌های و مهارت‌های تخصصی و آموزشی، ضعف علمی - شناختی و تحصیلی دانشجویان، کمبود امکانات و تجهیزات آموزشی و کم رغبتی اساتید نسبت به کار و مسئولیت خود است، از طرف دیگر «بی‌انگیزگی و کم رغبتی دانشجویان، حجم زیاد سرفصل‌ها، کثرت دانشجویان در کلاس‌ها، عدم تناسب حجم و محتوای سرفصل‌ها و عدم توجه به نیازهای دانشجویان» در قلمرو پژوهش (به‌عنوان علل مراتب بعدی بروز آسیب در بعد مفهومی) در تعامل با ضعف یاددهی منجر به بروز زمینه ظهور و تبعات ناشی از آن می‌شود و در نتیجه آسیب بعد مفهومی نظام یاددهی - یادگیری بیشتر رخ می‌نماید.

وجود مجموعه مشکلات فوق‌الذکر زمینه‌ساز تقویت کارکرد معضلات دیگر از قبیل «شیوع نگاه سنتی، کارآفرینانه نبودن آموزش و نبود سیستم جامع ارزیابی در دانشگاه» می‌شود. خصوصاً اینکه کثرت دانشجویان در کلاس‌ها و حجم زیاد سرفصل‌های درسی هم مزید علت می‌شوند. در چنین شرایطی و در نتیجه تعامل موارد مذکور و تبعات مستقیم و غیرمستقیم آن‌ها، کیفیت و کارکرد بعد مفهومی نظام جامع یاددهی - یادگیری در قلمرو پژوهش مطلوب نبوده است.

یافته‌های این پژوهش را می‌توان با یافته‌های وولفیت (۲۰۱۵) مبنی بر این‌که استفاده از ویدئو و وسایل کمک‌آموزشی در تسهیل فرایند یاددهی - یادگیری برای دانشجویان مؤثر است و همچنین با یافته‌های ایوریا و همکاران (۲۰۱۱) مبنی بر این‌که استفاده از روش‌ها و راهبردهای تدریس، سمینارها و فعالیت‌های عملی معلمان و دانش‌آموزان نقش تعیین‌کننده‌ای در اثربخشی عملکرد آنان در دست‌یابی به تحصیلات دانشگاهی دارد، همسو دانست. همچنین ضعف اساتید در روش‌ها و مهارت‌های تخصصی آموزش، کم رغبتی اساتید نسبت به کار و مسئولیت خود و ضعف علمی - شناختی و تحصیلی دانشجویان از یک‌سو، بی‌انگیزگی و کم رغبتی دانشجویان، حجم زیاد سرفصل‌ها و عدم تناسب حجم و محتوای سرفصل‌ها و عدم توجه به نیازهای دانشجویان از سوی

دیگر موجب بروز آسیب و سردرگمی و ابهام ناشی از چگونگی یاددهی - یادگیری در سیستم یاددهی - یادگیری دانشکده‌های فنی و حرفه‌ای تهران شده است. نتیجه این پژوهش با نتایج بمبوتی (۲۰۰۸) مبنی بر دانشجویانی که می‌توانند جنبه‌های شناختی، انگیزشی و رفتاری عملکرد تحصیلی خود را تنظیم کنند، به‌عنوان یادگیرنده موفق هستند. اروجلو (۱۳۹۰) نیز در پژوهشی سطح پایین امکانات و تجهیزات آموزشی را مهم‌ترین مانع در استفاده از روش‌های یاددهی - یادگیری فعال دانسته که همسو با نتایج این پژوهش است.

نتایج پژوهش نیز حاکی از وجود آسیب در بعد ساختاری است. یافته‌های بخش کیفی پژوهش نیز حاکی از آن است که در بروز این آسیب نیز ضعف اساتید در روش‌ها و مهارت‌های تخصصی آموزش، بی‌انگیزگی و کم رغبتی دانشجویان و اساتید نسبت به کار مسئولیت خود (یاددهی - یادگیری) به‌عنوان عوامل عمده نقش داشته‌اند. از طرفی، عدم تناسب محتوای آموزشی با نیازها و توانمندی‌های دانشجویان، کارآفرینانه نبودن آموزش، کثرت دانشجویان در کلاس‌ها و حجم زیاد سرفصل‌های آموزش دروس به‌عنوان علل و زمینه‌های برنامه‌های بروز این آسیب و در نتیجه عدم کارکرد این بعد اساسی از نظام یاددهی - یادگیری در قلمرو پژوهش گردیده است. در عین حال کارآفرینانه نبودن یک سیستم ارزیابی جامع در دانشگاه و شیوع نگاه سنتی به آموزش به‌عنوان سایر علل و زمینه‌ای بروز چنین آسیبی در یکی از ارکان نظام یاددهی - یادگیری در دانشکده‌های قلمرو پژوهش شناسایی شده است. آسیب یادشده منجر به ناکارآمدی رکن (بعد) ساختاری، نظام یاددهی - یادگیری و در نتیجه بروز اختلال در تولید و توسعه قابلیت‌های کارکردی در زمینه موضوع در قلمرو پژوهش می‌شود. رخداد چنین وضعیتی منجر به ضعف پویایی و بارآوری و در نتیجه عدم یا ضعف اثربخش یاددهی - یادگیری در دانشکده‌های فنی و حرفه‌ای می‌گردد.

یافته‌های این پژوهش را می‌توان با نتایج بردبار (۱۳۹۴) مبنی بر این‌که نوآوری دانشگاهی پیش‌بینی‌کننده مثبت و معنادار گرایش دانشجویان به یادگیری مادام‌العمر بوده و همچنین نوآوری دانشگاهی پیش‌بینی‌کننده مثبت و معنادار مهارت اعضای هیئت‌علمی در فرایند یاددهی - یادگیری و مهارت اعضای هیئت‌علمی در فرایند یاددهی - یادگیری واسطه‌ای معنادار و مکمل در رابطه‌ی بین نوآوری دانشگاهی و گرایش دانشجویان به یادگیری مادام‌العمر بوده، همسو دانست. همچنین می‌توان با نتایج یافته‌های اوسطی و همکاران (۱۳۹۴) و بردبار (۱۳۹۴) مبنی بر این‌که عامل‌های تناسب برنامه آموزشی و درسی، امکانات و تجهیزات آموزشی و پژوهشی، منابع مالی، اهداف، فرآیند تدریس - یادگیری، پژوهش، کیفیت تدریس، رضایت دانشجویان، آثار علمی تولیدشده و دانش‌آموختگان از عوامل اصلی تأثیرگذار بر کار آیی آموزش بوده، همسو و منطبق دانست.

یافته‌های بخش کمی پژوهش، حاکی از وجود آسیب قابل‌توجه در بعد عملکردی نظام یاددهی - یادگیری دانشکده‌های فنی و حرفه‌ای تهران است. مطلوبیت این بعد نیز همچون دو بعد مفهومی و ساختاری پایین‌تر از

سطح متوسط است که البته طبیعی است که با وجود آسیب‌های قابل توجه در دو بعد مذکور، بعد عملکردی به‌عنوان بعدی که مبتنی بر ابعاد مفهومی و ساختاری شکل می‌گیرد نیز واجد آسیب باشد. مشاهده آسیب در هر سه مؤلفه بعد عملکردی «اجرای فرایند یاددهی - یادگیری، رهبری و مدیریت فرایند یاددهی - یادگیری و ارزیابی اثربخشی یاددهی - یادگیری» مبین آن است که مشکلات و آسیب‌های یاددهی - یادگیری در ابعاد مفهومی و ساختاری به بعد عملکردی نیز وارد شده و بنابراین طبیعی است که اثربخشی جریان یاددهی - یادگیری در قلمرو پژوهش تحقق و استمرار نیافته باشد. محدثی و همکاران (۱۳۹۰) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که از دیدگاه اساتید، اجرای فرایند یاددهی - یادگیری و از دیدگاه دانشجویان توانایی در ایجاد ارتباط دوستانه با دانشجویان و مشاوره مهم‌ترین حیطه‌های تأثیرگذار در اجرای موفقیت یادگیری می‌باشند.

ترک‌زاده و همکاران (۱۳۹۴) نیز در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که کیفیت مدیریت کلاس درس تحت تأثیر نگاه سیستمی مدرسان به کلاس درس و نحوه مدیریت آن است. به‌گونه‌ای که اتخاذ هر کدام از رویکردهای سیستمی عقلایی، طبیعی یا باز به دلیل اینکه تعیین‌کننده شیوه اندیشیدن و عمل متفاوت راجع به مدیریت کلاس درس است، منجر به بروز رویکردهای مفهومی و توسعه ساختارهای ذهنی و عملیاتی متفاوتی در قبال کلاس درس، فعالیت‌ها و محتوای آن می‌شود. آیتل و کومار (۲۰۱۶) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که استراتژی‌هایی مانند برنامه‌ریزی و سازمان‌دهی فرایند یاددهی - یادگیری، ارزیابی برنامه‌ها، پشتیبانی از برنامه‌ها در توسعه مهارت‌های یادگیری تعاملی، یادگیری مشارکتی و یادگیری مستقل در میان دانشجویان مؤثر است. همچنین بردبار (۱۳۹۴) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که مهم‌ترین آسیب‌های آموزشی در سه بعد؛ تدریس، ارتباطی و ارزشیابی از اهمیت ویژه‌ای برخوردارند که به ترتیب با شاخص‌هایی همچون تأکید بر حفظ مطالب به جای فهم آن، ضعف معلم در ایجاد محیط عاطفی مناسب و ضعف در تجزیه و تحلیل امتحان و دادن بازخورد در طول جریان تدریس از بالاترین اثرات برخوردارند.

در مجموع با بررسی علل آسیب‌ها و شکاف در نظام جامع یاددهی - یادگیری در دانشکده‌های فنی و حرفه‌ای تهران مشخص شد که می‌توان آن‌ها را به چهار دسته اساتید، دانشجویان، محتوا و امکانات و مدیریت تقسیم‌بندی کرد. در حوزه مرتبط با اساتید، ضعف در روش‌ها و مهارت‌های تخصصی در آموزش، کم رغبتی نسبت به کار و مسئولیت خود، بی‌رغبتی برای تعامل با دانشجویان، عدم آشنایی با فن‌آوری‌های نوین و نگاه سنتی به آموزش؛ در حوزه مرتبط با دانشجویان، ضعف علمی و شناختی دانشجویان، بی‌انگیزگی و کم رغبتی و تعداد زیاد آن‌ها؛ در حوزه محتوا و امکانات نیز با دارا بودن حجم زیاد سرفصل‌ها، عدم تناسب محتوای آموزش با نیازهای و توانمندی‌های دانشجویان، کارآفرینانه نبودن آموزش و کمبود امکانات و تجهیزات آموزشی؛ و نهایتاً در حوزه مدیریت به دلیل نبود یک سیستم ارزیابی جامع در دانشگاه، ضعف سازمانی و مدیریتی دانشگاه

و نبود ارتباط بین صنعت و دانشگاه باعث به وجود آمدن آسیب و شکاف در نظام جامع یاددهی - یادگیری در دانشکده‌های فنی و حرفه‌ای تهران شده است.

با بررسی علل و عوامل وجود آسیب و شکاف در نظام جامع یاددهی - یادگیری دانشگاه فنی و حرفه‌ای تهران، می‌توان همه علل را به صورت سیستمی و مجموعی در ارتباط باهم (طبق شکل ۱) دسته‌بندی کرد. همچنان که در مباحث قبلی گفته شد، آسیب‌های موجود در نظام یاددهی - یادگیری مراکز و دانشکده‌های فنی و حرفه‌ای تهران را می‌توان در سه حوزه مفهومی، ساختاری و عملکردی خلاصه کرد، علل و زمینه‌های بروز آسیب‌ها را نیز می‌توان در چهار حوزه در ارتباط باهم قرارداد. لذا پیشنهاد می‌شود این پژوهش در سایر مراکز آموزشی دانشگاهی دولتی و غیردولتی موردپژوهش و بررسی قرار گرفته، تکرار شود و نتایج آن‌ها باهم مقایسه شود. همچنین راه‌کارهای استقرار نظام جامع یاددهی - یادگیری در دانشکده‌های فنی و حرفه‌ای و سایر مؤسسات دانشگاهی دولتی و غیردولتی موردپژوهش و بررسی قرار گیرد؛ و چارچوب راهنمایی در این رابطه تهیه و تدوین شود و به منظور کاهش آسیب‌های موجود، به ارزیابی کیفیت دانشگاه و نیز استانداردسازی آموزش در مقاطع مختلف تحصیلی در قلمرو پژوهش پرداخته شود.

شکل ۱: دسته‌بندی علل آسیب‌ها در نظام آموزشی دانشکده‌های فنی حرفه‌ای تهران

منابع

- _ترکزاده جعفر، عبد شریفی فاطمه (۱۳۹۴) پیش‌بینی آمادگی برای تغییر سازمانی بر اساس ادراک کارکنان بانک از نوع ساختار سازمانی با نقش واسطه‌گری انسجام سازمانی. مطالعات مدیریت بهبود و تحول، ۲۴(۷۸)، ۶۴-۳۳.
- _ترکزاده جعفر، معصومه محترم، نهایندی رضا (۱۳۹۴) مروری بر مفهوم و چارچوب‌های ارزیابی و بهسازی عملکرد سازمانی: ارائه یک چارچوب تحلیلی. تحقیقات مدیریت آموزشی، ۲۴(۱۸)، ۸۶-۶۹.
- _ترکزاده، جعفر (۱۳۸۸). رهبری راهبردی در آموزش عالی: رویکردها و چشم‌اندازهای نو در آموزش عالی. پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی، ۳(۲)، ۱۷۵-۱۳۹.
- _ترکزاده، جعفر (۱۳۸۸). شناسایی و تحلیل چالش‌های توسعه مدیریت اسلامی یک الگوی سیستمی. راهبرد یاس، ۲(۱۹)، ۱۴۶-۱۳۱.
- _ترکزاده، جعفر و ستوده فر، سلیمه (۱۳۹۳). ارائه چارچوبی تبیینی برای بعد شناسی فرایند یاددهی - یادگیری به‌عنوان یک نظام جامع رفتاری. مطالعات مدیریت بر آموزش انتظامی، ۷(۴)، ۱۱۱-۹۰.
- _ترکزاده، جعفر؛ محمدی، مهدی و ستوده فر، سلیمه (۱۳۹۳). تدوین و اعتبار یابی نظام جامع یاددهی - یادگیری در آموزش عالی. فصلنامه پژوهش‌های برنامه‌درسی، ۴(۲)، ۱۱۶-۹۳.
- _جاودانی، حمید (۱۳۹۴) نقش‌آفرینی دانشگاه در فرآیند توسعه پایدار، از رهگذر تولید سرمایه اجتماعی. فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران، ۶(۱)، ۸۸-۵۵.
- _جاودانی، حمید؛ پرداختچی، محمدحسن (۱۳۸۶). بررسی وضعیت توسعه‌سازمانی در نظام آموزش عالی ایران. فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، ۱۳(۴)، ۴۶-۲۱.
- _حبیبی، نوید و معصومه صمدی (۱۳۹۳). آسیب‌شناسی مدیریت نظام آموزشی عالی در ایران، اولین سمپوزیوم بین‌المللی علوم مدیریت با محوریت توسعه پایدار، تهران، مرکز راهکارهای دستیابی به توسعه پایدار.
- _خدیوزاده، طلعت؛ سیف، علی‌اکبر و ولایی، ناصر (۱۳۸۱). راهبردهای مطالعه و یادگیری دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی مشهد و ارتباط آن با ویژگی‌های فردی و سوابق تحصیلی آن‌ها. مجله پژوهنده دانشگاه علوم پزشکی مشهد، ۷(۱)، ۴۲-۳۵.
- _سیف، علی‌اکبر (۱۳۹۰). مقدمه‌ای بر نظریه‌های یادگیری. تهران: نشر دوران.
- _صادقیان سورکی، مهدی؛ پیمان قیصری کرستانی؛ ارسلان محمدی گمیک و آیت اله نجفی (۱۳۹۳). آسیب‌شناسی نظام آموزش و پرورش در تأملی بر فرایند یاددهی یادگیری، اولین سمپوزیوم بین‌المللی علوم مدیریت با محوریت توسعه پایدار، تهران، مرکز راهکارهای دستیابی به توسعه پایدار.

_ صفوی، محبوبه؛ شوشتری زاده، شهناز؛ محمودی محمود و یار محمدیان، محمدحسین (۱۳۸۹). آمادگی خود راهبری در یادگیری و سبک‌های یادگیری در دانشجویان پرستاری دانشگاه علوم پزشکی اصفهان. *مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی*، ۱۰(۱)، ۳۶-۲۷.

_ عبدخدائی، محمدسعید؛ غفاری، ابوالفضل (۱۳۸۹). بررسی میزان استفاده دانشجویان از مهارت‌های مطالعه و یادگیری و رابطه آن با وضعیت و سوابق تحصیلی آن‌ها. *مطالعات تربیتی و روانشناسی*، ۱۱(۲)، ۲۲۶-۲۱۱.

_ عطافر، علی؛ رضایی دولت‌آبادی، حسین؛ مهدیه نجف‌آبادی، نرگس (۱۳۹۳). سنجش اثربخش فرایند مدیریت راهبردی شرکت فولاد مبارکه اصفهان و تأثیر آن بر پاسخگویی سازمان به تغییرات محیطی. *فصلنامه پژوهش‌های راهبردی مدیریت*، ۲۰(۵۵)، ۱۵۶-۱۳۳.

_ نجفی، حسین (۱۳۸۹). نقش فناوری اطلاعات و ارتباطات در تحول فرایند یاددهی - یادگیری. *نشریه بیک نور*، ۹(۱)، ۵۹-۵۱.

_ Adams, D. J. (۲۰۰۹). Current trends in laboratory class teaching in university bioscience programmes. *Bioscience Education*, ۱۳(۱), ۱-۱۴.

_ Barnett, E. (۲۰۱۰). Dual enrollment: A strategy for educational advancement of all students.

_ Bell, B. S. & Federman, J. E. (۲۰۱۳). E-learning in postsecondary education. *The Future of Children*, ۲۳(۱), ۱۶۵-۱۸۵.

_ Capita Carol. (۲۰۱۵). Learning styles in Higher Education. A case study in History training, *Procedia - Social and Behavioral Sciences* ۱۸۰ (۲۰۱۵) ۲۵۶ - ۲۶۱.

_ Davidson-S, G. V. Honing, W. C. (۲۰۱۲). Higher Education and Technology: Future Forecasts and Best Practices. In *Proceedings of World Conference on Educational Multimedia, Hypermedia and Telecommunications* (pp. ۲۶۱۷-۲۶۲۲).

_ Dess, G. (۱۹۹۸). Strategic management: Mission and the general environment. *Leading organizations: Perspectives for a new era*, ۲۷۸-۲۶۱.

_ Disterheft, A, S. Silva Caeiro, M. Rosario Ramos and M. Azeiteiro. (۲۰۱۲), Environmental Management System (EMS) implementation process and practices in European higher education institution – top down versus participatory approaches, *Journal of Cleaner production*, ۳۱, ۸۰-۹۰.

_ Druteikeine, G & Marclnskas, A. (۲۰۱۰). University image: new approach and perspective theoretical and practical decisions, *ISSN ۱۳۹۲-۱۲۵۸. Ekonomika*, ۲۰۱۰, vol. ۹۰ ۲.

_ Hammarfelt, B. (۲۰۱۴). Using altmetrics for assessing research impact in the humanities. *Scientometrics*, doi:۱۰.۱۰۰۷/s۱۱۱۹۲-۰۱۴-۱۲۶۱-۳.

_Hug, S. E. Ochsner, M. & Daniel, H.D. (۲۰۱۳). Criteria for assessing research quality in the humanities—A Delphi study among scholars of English literature, German literature and art history. *Research Evaluation*, ۲۲(۵), ۳۶۹-۳۸۳.

_Kolb AY, Kolb DA. (۲۰۰۵) the kolb learning style inventory-version ۳.۱ technical specifications. *Experience based learning system*; pp ۱۸-۲۰.

_Leung SF, Mok E, Wong D. (۲۰۰۸) the impact of assessment methods on the learning of nursing students. *Nurse Educ. Today*; ۲۸(۶).pp ۷۱۱-۷۲۴.

_Light, G. (۲۰۰۹) *Learning and Teaching in Higher Education: The Reflective Professional*. London: Sage.

_Mackelo, O & .Druteikeine, C. (۲۰۱۰). The image of a higher education institution, its structure and hierarchical level: the case study of the Vilnius university faculty of economics. ISSN ۱۳۹۲- ۱۲۸۵. *Ekonomika*, ۲۰۱۰, Vol. ۸۹ (۳).

_Penini, G. & Carmeli, A. (۲۰۱۰). "Auditing in Organizations: A Theoretical Concept and Empirical Evidence". *Journal of Systems Research and Behavioral Science*, ۲(۲۷), ۳۷-۵۹.

_Ramirez, C. T. Mendez, M. A. G. & García, L. F. T. (۲۰۱۵). The importance of using models in the teaching and learning process of the nature of light. *Momentos de Ciencia*, ۹(۲).

_Samad, R. S. A. Wahab, H. A. Othman, A. J. & Ali, S. K. S. (۲۰۱۶). Teachers' Skill and Information and Communication Technology Integration in Teaching and Learning Process. *Advanced Science Letters*, ۲۲(۸), ۲۰۶۶-۲۰۶۹.

_Staley, D. J. & Trinkle, D. A. (۲۰۱۱). The changing landscape of higher education. *FormaMente: Rivista internazionale di ricerca sul futuro digitale*, (۱-۲۰۱۱), ۱۵

_Thota, N & .Negreiros, J. G. (۲۰۱۵). Introducing educational technologies to teachers: Experience report. *Journal of University Teaching & Learning Practice*, ۱۲(۱), ۵.

_Wilson K, Fowler J. (۲۰۰۵) Assessing the impact of learning environments on students' approaches to learning: Comparing conventional and action learning designs. *Assessment and Evaluation in Higher Education*; ۳۰(۱).pp ۸۷-۱۰۱.

_Xiong, H. Fu, D. Duan, C. Chang'E, L. Yang, X. & Wang, R. (۲۰۱۳). Current status of green curriculum in higher education of Mainland China. *Journal of Cleaner Production*, ۶۱, ۱۰۰-۱۰۵.